

Nádai István

Színművész.

1910. november 12. született Nagykárolyban

1995. január 29-én hunyt el Szatmárnémetiben.

A család

Niederman Sámuel, Nádai István édesapja, Munkácson született 1866. augusztus 20-án. Foglalkozása szerint könyvelő volt. 1943-ban a deportálás előtt néhány hónappal halt meg. Nádai István édesanyja, Baján Irén, a felvidéki Felsőbalogon született 1871. november 15-én. Házasságkötésük után Nagykárolyban telepedtek le. Nidermanné Baján Irén neves tanítónő lett a városban és folytonos jótékonykodása révén is ismert személyiség Nagykárolyban. Az első világháború után a helyi Izraelita Nőegylet elnöke volt 1937-ben bekövetkezett haláláig. Jelentős szerepet játszott a nagykárolyi öregek házának létrehozásában.

Nádai István bátyja **Nemes Niedermann Ferenc** Nagykárolyban született 1909. március 22-én. Niedermann Ferenc hivatalosan nem változtatott nevet, azonban író nevén Nemes Ferencként vált ismertté. Tizenhat esztendő, 1926-ban, amikor édesanyja Budapestre viszi Ferit a Képzőművészeti Akadémiára, ugyanis nagyon szépen rajzolt és festett. Vele megy István öccse is „hogy Ferire vigyázzak” írja egyik jegyzetében. Ferire tényleg vigyázni kell, mert egy szép hölgygel való ismeretség az Amerikába való kiutazás gondolatát veti fel. Végül sem Amerika sem Budapest, mindketten haza jönnek egyenlőre, azonban a következő évben, 1927-ben, Feri csak kimegy az Új világba és 1929-ben tér haza. Amikor öccse Kolozsváron meglátogatta, az újságíró kollegák és barátok őt bátyja után Kisnemesnek szólították. Nemes Ferenc Kolozsvárott élt és dolgozott, mint újságíró, író. A Brassói Lapok kolozsvári tudósítója volt élettársával Pálffy Lilivel együtt. 1934-ben megjelent egy kisregénye is Elemista voltam címmel. Dalszövegeket is írt. Többek között Karácsony Benő Rút kiskacsa című zenés vígjátékát ő írta át színpadra. Ezt a változatot nagy sikerrel játszották

Kolozsváron, Debrecenben és még számos színpadon. Szoros baráti szálak fűzték Karácsony Benőhöz, Dsida Jenőhöz, Ruffy Péterhez.

Nemes Ferenc utolsó levele

1944. május 30-án a kolozsvári gettóból levelet írt öccsének, aki akkor Déván élt. Ebből idézünk

„Drága Pistikém és Mancikám! Soron kívül sikerült életjelet adnom magamról, de ezt ne vedd egy rendszeres levelezés megkezdésének, miután arra nincs alkalmunk. A körülményekhez képest mindnyájan jó vagyunk, és egészségesek. Nincs értelme, hogy régi címünkre írjál, mert rövidesen a várost is elhagyjuk. Mindenesetre együtt vagyunk és kölcsönösen vigyázunk egymásra... Ne aggódjatok miattunk, bízom abban, hogy útjaink végül mégis összeérnek..." Élettársára, Pálffy Lilire, nem vonatkoztak a zsidótörvények, ő mégis önkéntesen vállalt vele közös sorsot, gázkamrában halt meg. Nemes Ferencet 1944-ben, amikor már nem bírta a menetelést tarkón lötték.

Az élet iskolája

Nádai István 1910. november 12-én született Nagykárolyban. A nagykárolyi zsidó iskolában iratták be. Osztálytársai és a családtagok Pistinek szólították. Mozgalmas életének első korszaka a nagyhírű piarista gimnáziumban zárul 1924-ben.

Már az öt - hatesztendő Niedermenn Pisti mindennapjai összekapcsolódtak a színjátszással. A Jancsi és Juliska színpadi változatában ő játszotta Jancsit. Ehhez a szerepléshez fűződik az első nyíltszíni sikere is. Az előadás befejeztével, amikor édesanyjához szaladt és az ölébe hajtotta a fejét, kiszakadt az új nadrágja, nagy derűtséget keltve ezzel a felnőtt közönségben.

Amikor csak alkalom adódott az óvodában, a zsidóiskolában, majd a piaristáknál (1924) színpadon találjuk. Ilyen alkalom pedig bőven akadt. A húszas-harmincas években Nagykároly polgárosodó város. Az élet élni akar, az emberek el akarják felejteni a trianoni sokkot. A fiatalság pedig gazdag társadalmi, kulturális életet élt.

Amikor nem akadt civil szervezeti, iskolai szereplési lehetőség, ott voltak a lányos házaknál rendezett délutáni társas összejövetelek, a zsúrok. Az ilyen együttlétekre elsősorban a születés- és névnapok kínálta jó alkalmat. A nagykárolyi zsúrokról nem hiányozhatott Niederman Pista. Városszerte ismert volt legendaszámba menő utánzásairól. Ilyen alkalmakkor a város előkelőségei, orvosok, patikusok, a tanári kar tagjai, vezetők, sőt maga a polgármester is bekerült a repertoárba. A rögtönzött alakításokat, karikírozásokat a helyszínen rögtönzött szöveggel kísérte a társaság kedvence. Niedermann Pista pedig boldog volt, mert örömet okozhatott a társaságnak. Nem is tudatosult benne, hogy máris egy nagyon nehéz ősi színpadi műfajt gyakorol magas szinten, a paródiát. Azt is meg kellett tapasztalnia ugyanakkor, hogy a gögös, humortalan emberek megsértődtek és rosszállták az ilyenfajta tevékenységből származó hírnevet.

Az igazi úri emberek, mint Weisz Lajos nagykereskedő, aki egyben nagybátyja, dr. Deutsch Márton tüdő szakorvos és a többiek nagy élvezettel vettek részt Niedermenn Pista produkcióin.

Annyi előadói élmény és siker után, ma sem érthető miért nem a színi pályát választotta? Három évtizeden át keresi önmagát, keresi a helyét a társadalomban. Hosszú ideig tartó, nagy lelki erőt bizonyító, hatalmas mennyiségű tapasztalatot felhalmozó utat tesz meg 1924-től 1953-ig, amikor végre megtalálja hivatását.

Csupán jelzésszerűen követjük Nádai István sok vargabetűvel tarkított életútját. Saját bevallása szerint harminckét foglalkozást próbált ki. Volt színházi klakkőr (fizetett tapsoló), hordár, kifutófiú, plakátfestő. Aztán 1925-ben beáll Budapesten ékszerész. 1926-ban nagybani textiltereskedő, 1927-ben Nagykárolyban fogásztanuló. Ekkor lobban fel az első nagy szerelem, melynek hősnője Vali. Nagy tenisz partik, és soha el nem kopó slágerek: Lesz maga juszt is az enyém, Gyülölöm magát, Szeret-e még, Az én babám egy fekete nő stb.

1928-ban szintén szülővárosában nagybátyjánál kereskedősegéd. 1929-ben a temesvári Atlanta textilgyárban találjuk. 1931-1932 Nagyváradon a felsőkereskedelmi iskola tanulója. 1933-

1934-ben Kolozsvárott tölti tényleges katonai szolgálatát. 1935-1938 között a nagykárolyi papírgyárban könyvelő.

Készül a jövő

1936-ban nagykárolyi zsidók összedugták a fejüket, mihez lehetne kezdeni? Létrehoztak egy kefekötő - kötélverő műhelyt, amely a Nádai István nevében futott és vezetőjéül is Őt a könyvelésben jártast választották meg. Néhány hónapig működött Nagykárolyban a Nádai - féle kefekötő – kötélverő műhely, aztán csődöt mondott. Nem volt más lehetőség, visszament Erdélybe, hátha ott akad megélhetési lehetőség. Végül mégis tovább ment. 1939-1940 között Ploeshtiben a Teleajen papírgyár alkalmazottjaként vegyi laboráns.

Niederman István sokoldalú érdeklődését tanúsítja, hogy 1941-ben gépkocsivezetési igazolványt szerzett, ami abban az időben nagyon ritka oklevél volt. 1940-ben Déván feleségül vette Lőrincz Margitot, aki tulajdonképpen már elvált asszony volt. Egy ideig Ploeshtiben, majd Déván laktak.

Megjelennek a Vasgárdisták.

A fiatal házасélet örömeibe beleszól a politika. 1941-ben Niedermann Istvánt zsidó származása miatt munkaszolgálatra viszik Vajdahunyadra. Sokat szenvedtek a környező falvak lakosaitól, akik a csapatosan vonuló munkaszolgálatosokat megköpdösték, csúfolták. A munkaszolgálatos Niedermann István sárga színű karszalagján ez áll: C.T. Hunedoara 749910.

Amikor vasútépítésnél dolgoztak éppen egy kanyarnál, a sínek között hajlongó emberek közé vágott a mozdony. Folyt a vér.

Kegyetlen volt a kőbányai munka. Nappal a forró tűző napon követ törtek és szállítottak. Víz és ivóvíz alig-alig volt. Éjszaka viszont dermesztő hidegben kinn aludtak a köveken különböző csúszómászók között.

Majd egy gyárban kőműves munkát végzett. Megjelent a gyár udvarán egy vasgárdista banda, akik az odagyűjtött munkaszolgálatos zsidókat meg akarták ölni. Teherautón érkeznek a banditák. A teherkocsival nekirohannak és betörnek a gyár deszkakapuját, csőre töltött fegyverrel kipurancsolják az embereket az udvarra és ütlegelek közepette sorba állítják, majd arra kényszerítik őket, hogy ássák meg a saját sírjukat. A többiekkel együtt Niedermann István is ott volt kiszolgáltatottan és megkezdte a saját sírjának az ásását.

Ekkor történt a csoda. Két vasgárdista felrohant a gyár igazgatójához, aki éppen a feleségével beszélt francia nyelven. Felmérve a helyzet súlyosságát az igazgató továbbra is francia nyelven mondta a feleségének, hogy azonnal értesítse a helyi fegyveres erőket, katonaságot, rendőrséget, azonnal szálljanak ki, mert a gyár udvarán egy vasgárdista banda tömegmészárlásra készül. Rövid idő elteltével négy teherautónyi felfegyverzett karhatalom jelent meg és lefegyverezték a vasgárdistákat, megakadályozva ezzel a tömegmészárlást. Hála a német nevet viselő igazgató lélekjelenlétének megmenekült a gyárban dolgozó munkaszolgálatos.

Niedermann István 1944-ben szabadul a munkaszolgálat nyomorából.

Hazatérés

A munkaszolgálatból szabadulva az első útja Dévára vezetett Lőrincz Margithoz első feleségéhez. Déva akkor Dél-Erdélyhez tartozott, az ottani román hatóságok mindenféle kifogással halasztották a zsidók deportálását, hogy a zsidó vagyonok ne a németek kezére jussanak. Ennek köszönhető, hogy feleségét megtalálta dévai otthonukban. Nádai István első felesége 1966. áprilisában súlyos szívbetegségben halt meg Szatmárnémetiben. A munkaszolgálatból 1944-ben szabadult Nádai István következő célpont Nagykároly volt, hogy a családtagok sorsának alakulása után érdeklődjön. A feleségén kívül a több mint 40 tagú családból, egyedül Nádai István maradt életbe.

Soha fel nem tudta dolgozni hön szeretett családja elvesztését. Kutatott utánuk Nagykárolyban, Déván, Kolozsváron, kutatott ország –és világszerte. Az Auschwitzból

visszatérteket egyenként felkereste és érdeklődött a bátya iránt: ki látta? hol volt? Végül az egyik kolozsvári ismerőse mondta el a drámai történetet:

„Kisnemes ne keresd Ferit! Egyik táborból a másikba hajtottak minket. Feri már teljesen le volt gyengülve, jártányi ereje sem volt, aki pedig nem tudott menni, azzal végeztek. Ferit az én szemem előtt lőtték tarkón, az élettársát Pállfy Lilit pedig, gázkamrában gyilkolták meg.” A lelke mélyén mindég visszavárta őket.

Rövid politikai pályafutás

A koncentrációs táborokból hazaérkezők többsége, főleg a férfiak, beiratkoztak valamelyik baloldali pártban. Legtöbben a Kommunista Pártban remélték jövőjük biztosítását. Így iratkozott be Nádai István is a Román Kommunista Pártba. A tagsága azonban nem sokáig tartott. Déván az egyik pártgyűlésen azt vetették szemére, hogy Nagykárolyban kefekötő – kötélverő gyára volt, egy gyáros pedig nem lehet párttag. Nádai István tehát kirúgták, ami ezek és más akkoriban történt politikai visszaélések miatt igazából nem volt nézetei ellenére.

Nádai István hagyatékában található a Kolozsvári Magyar Tudományegyetem igazolványa, amelyet Niedermenn István részére töltöttek ki. Mint rendkívüli hallgatót a bölcsészeti karra vették fel az 1944/45. tanév 2. felére. Az aláírásból Miskolczi rektor nevét olvashatjuk ki. A leckeigazolványból az is kiderül, hogy szaktantárgyai a magyar és angol irodalom. Tanárai között dr. Tavaszai Sándort, Kristóf Györgyöt, Jancsó Elemért, dr. Várkonyi Hildebrand, Kristóf Sarolta nevét találhatjuk. Arról, hogy Nádai István ezeket a tanulmányait befejezte volna nincsenek bizonyítékaik.

Folyóirat kiadó hivatali vezetője.

Egy 1945. június 20-án kiadott igazolványból megtudjuk, hogy a „Hivatásos újságírók kolozsvári szakszervezetének tagja.” A 108. sorszámot viselő tagsági könyv egyben „szabadközlekedési engedély” –ként is szolgált. A könyvecske belső lapján pedig: „Hivatalosan igazoljuk, hogy Niedermann István szakszervezetünk kiadói osztályának rendes tagja és a Képes Újság folyóirat Kiadó hivatali vezetője.”

1950. november 19-én a Hunyad Megyei Sajtóterjesztési Hivatal tervező osztályának vezetője.

1954-ben újsághirdetés jelent meg, melyben a nagybányai színház idősebb életkorú színészeket keres. Niedermann István jelentkezett, sikeres versenyvizsgát tett, így lett a nagybányai, majd a színház Szatmárnémetibe való költözésétől a szatmári Állami Magyar Színház művésze. Ugyanakkor kerültek a színházhoz idősebb korosztályt képviselő színészek, akik közül sokan már régen kipróbált és bevált hivatásos művészek voltak, mint: Deésy Jenő, Nyiredi Piroška, Bartos Ede, Földesy Ilona, Harasztosy Ica, Kapáló Magda.

Nádai István 1954-1975 között főszerepeket oldott meg, majd nagyszerű epizódalakításokkal írta be nevét Erdély színháztörténetébe. 1990-ben nyugdíjazták. 1995. január 29-én hunyt el Szatmárnémetiben.

Nevek

Niedermann István színészi pályafutás névváltoztatással kezdődött. Harag György volt az, aki a nagybányai alakuláskor kijelentette: ez magyar társulat, lehetőleg minden színész vegyen fel magyar nevet. Így lett Niedermannból Nádai, Friedmanból Köllő, Petrucából P. Miklós István, Tirnovanból Tarnói, Reizmannból Vándor.

Nádai Istvánnak így két neve lett. A személyazonossági és születési igazolványban Niedermann István, a színlapokon, plakátokon, színházi dokumentumokban Nádai István. Amikor 1968-ban feleségül vette Nagy Mártát, a feleség a Niedermann nevet vette fel. Nem kis zavart keltett a kettős névhasználat a levelezésekben, hol egyik, hol másik névre, de ugyanarra a címre és ugyanannak az embernek a részére érkeztek a levelek. 1978-ban tette egyértelművé a nevét, amikor az összes személyi irataiban a Nádai István nevet hagyta meg. Az új keresztlevelén Nádai István szerepel, akinek az apja Niedermann Sámuel. Ekkor lett a feleség is Nádainé.

A Márta kérésére, most már csak a legszemélyesebb gyakorlatban, a szülők iránti szeretet és tisztelet jegyében meghagyták a Niedermenn vezetéknevét is. Így került fel a lakásuk bejárati ajtajára, majd a művész sírkövére a Nádai Niedermenn István név.

Megszületik Nagytata

Amikor az 1953/1954-es színi évadba a nagybányai együtteshez került, csupa fiatalok vették őt körül. Maga Nádai István ajánlotta fel fiatal kollegáinak a saját becenevét: nevezeték Nagytatának, hiszen ti mind az unokáim lehetnétek, én vigyázok majd rátok. Így született meg negyvenhárom évesen a szatmárnémeti színház Nagytatája.

„Életfilozófiám, hogy minden emberben jelen van, megmaradt a régi gyermekből valami. Megmaradt a játékkedv, a hajlam a sírásra, a nevetésre. Ha nekem sikerül arra készítenem a nézőket, hogy velem játszanak, sírjanak, ha kell nevéssenek, úgy érzem valami nagyon jó dolgot csináltam.” vallja Krilek Sándornak a Szatmári hírlap 1975. július 7. számában.

Bámulatra méltó lelki rugalmassággal fiatalodott az együtteshez, írja róla Földes Mária. 1958. október 21-én Bukarestben a színházi fesztiválon megszületett az országos visszhangot kiváltó nagy siker. Erről Gyöngyösi Gábornak nyilatkozik Nádai István (aki Cristescu mérnök és Ottó Frank szerepében is fellépett a versenyen) A nyerteseké a szó című cikkében: „Nagy izgalommal vártuk mit hoz a két bemutató. Az Anna Frankot új környezetben, más technikai felszereléssel mutattuk be, és először a verseny bukaresti közönsége látta. Kíváncsian vártuk azt is, hogyan fogadják a szokatlan rendezésben bemutatásra kerülő Kerge birkát. Hazai darab ilyen frappáns, újszerű felfogásban még nem került színre, s talán mi bizonyítottuk be első ízben, hogy a hazai darabokkal szembeni tartózkodás alaptalan.”

Önképzés

Nádai István az autodidakta képzés hosszú fárasztó útját járta végig, mivel sohasem járt színiiskolába. Erről így vall Krilek Sándornak a Szatmári hírlap 1975. július 7. számában: „Megnéztem minden lehetséges előadást, elolvastam minden elolvashatót és sokat próbáltam. Nagyon sok színészt láttam, sokat tanultam tőlük, de mindig megmaradt bennem, amit gyermekkoromban mondott nekem Beregi Oszkár: Soha senkit ne igyekezz utánozni! Mint hivatásos rengeteget tanultam Harag Györgytől. A vele való munka volt az én igazi főiskolám. Különös szigorral bánt velem. Azt csak olyan tűrhette, aki igazán szereti a színházat. Sok mindent tanultam tőle, s rábírt, hogy sok mindent felejtsek el. Próbán lépten nyomon megállított, egy gesztusért, egy rosszul ejtett hosszú magánhangzóért vagy kettős mássalhangzóért. Letisztított rólam minden fölösleget mozgásban, hangsúlyban, arcjátékban, minden hamisságot, ami nem belső átélésen alapul.”

Szereptanulás

Érdekes, emlékezik az özvegye, Márta asszony, „soha nem láttam Pistát szöveget tanulni.” Elővette a szöveget és olvasgatta, de bemutató előtt nem borult fel a szokásos házi rend, mint egyes színészeknél történt. Mint tisztviselő reggel héttől késő délutánig dolgoztam, folytatja Márta. Hazaérve Pista soha nem érezte, hogy előadásra, bemutatóra készülne. Ugyanúgy készült és ment a színházba, mint bárki más a munkába. Nem engedett meg magának különcködések. Jól elválasztotta a magánéletet a színházról. „Odahaza a férjem a férjem volt, nem színész.”

Szenzációs memóriájú ember volt. Az első rendelkezési próbán Nádai István már tudta a szöveget. Ezt a képességét kihasználva nagyon sokszor kérték fel beugrásra, amiket ő minden egyes alkalommal könnyen teljesített még idősebb korában is.

Rendezők

Egész életpályája során három rendezővel dolgozott együtt legszívesebben: Harag Györggyel, Farkas Istvánnal, Szabó Józseffel. Közülük Farkas Istvánnal dolgozott legtöbbet. Közel tíz esztendő alatt Harag tizenhárom alkalommal választotta ki Nádai Istvánt munkatársképpen.

Első színészi fellépését is Farkas István rendezte, Basnyak szerepét kapta Arbuzov: Tánya című színművében, 1954. november 7-én. Az előadás érdekessége, hogy Harag György mint színész működött közre.

Az íróasztal mellett.

Külön említést érdemelnek levelezései első felesége kölni rokonaival, a Bloomingtonban élő Sebők György zongoraművésszel és bátyjával Nemes Ferencsel. Ezek a levelek részben magyar részben német nyelven íródtak.

Nádai István íráshajlam családi örökség, hiszen tanítónő édesanyja mesejátékokat írt, nagybátyja novellista és újságíró volt, bátyja Ferenc író, újságíró. A színész Nádai Istvánról kevesen tudják, hogy tollforgató is volt. Ezúttal nem csak az újságírói tevékenységére gondolunk, hanem azokra a munkákra, amelyeket színpadra álmódott. Ezer körül van írásainak a száma, ebben van három egész estét betöltő kabaré és egy színdarab. Nem minden maradt az íróasztal fiókjába. A nagybányai korszakban többnyire az Ő konferansziéit és kabaréjeleneteit játszották.

Ennek ellenére, mindig színésznek tartotta magát, az írást, mint kedvtelést gyakorolta.

Mozaikok a pálya széléről

A színházársulat életének már az első évtizedében feladatának tartotta a Szatmár megyei települések színi előadásokkal való ellátását. Hideg, színjátszásra aligha alkalmas termekben játszottak. Nem ritkán fordult elő, hogy öltöző sem volt, ilyenkor az autóbust használják öltözőnek.

Nagy volt a hajsza. Reggel próba, délután buszra szállás, indulás falura. Előadás a falusi színpadra készült kisebb méretű díszletben. A vendéglátók azzal köszönték meg a művészelvtársak szereplését, hogy előadás után megvendégelték őket. Ilyenkor egy pohár bor után az elcsigázott szervezet hirtelen lobbant életre, a jókedv sem maradt el. Hazafelé utazva az autóbuszon folyt a duma. Az egyik alkalommal a társaság merész összeesküvést szőtt. Megfogadta, hogy reggel nem tíz órára, ahogy a próbatáblán szerepelt, csak tizenegyre mennek be a színházba. Nagytata, aki előtt az adott szó szent volt, tizenegyre be is érkezett. Legnagyobb meglepetésére a többiek mindannyian benn voltak és nagyban folyt a próba. Amikor a rendező kérdőre vonta, Pista bácsi hallgatott, amikor Csiky igazgató kérdőre vonta és kiosztotta az ilyenkor szokásos büntetést, Pista bácsi hallgatott. Nem tudta mit kell ilyenkor mondani, hiszen ő egyebet sem vétett, mint az adott szó szentségéhez tartotta magát. A történet, melyet Tóth-Páll Miklós mesélt el jellemzi Pista bácsit, ugyanakkor a kollegákat is.

Tartalmas élet

A kommunizmus idején romániai állampolgár számára kegyes ajándék volt minden külföldi utazás. Nádai István sem tudta elfogadni a világban való szabad mozgás tiltását. Lehetőségek szerint sokat utazott feleségével Mártával. Budapest megkülönböztetett helyet foglalt el az ő életükben. Ahányszor csak engedélyezték a kiutazást Budapest nem maradhatott ki. Utazásaik másik célpontja Németország volt. Bejárták Drezdát, Münchent, Köln, Frankfurtot, Meissent. Nem marad ki érdeklődésükből a Felvidék, Lengyelország, Csehország sem.

Az utazásoknál is fontosabb volt számára a könyv. Nem akármilyen! Csak irodalmat olvasott. Amikor az élettől túl sok pofont kapott Krúdy Gyula Boldogult úrfi koromban című regényét olvasta újra és újra.

Nem volt televízióhoz ragadt ember. Tartott a házban és nézett is tévét, de nagyon megvágotta, hogy mit.

Nádai István öt nyelven beszélt. Még odahaza Nagykárolyban megtanult németül. Valamivel gyengébb volt az angol nyelvtudása, de bárhol tökéletes elboldogult vele. Francia nyelven meg tudta értetni magát. Románul, akárcsak németül tökéletesen beszélt. Mindég vallotta, és mint színész bizonyította, hogy az Ő anyanyelve a magyar.

Az első halott

Utoljára 1990. június 18. egy hétfői napon – már mint nyugdíjas színész - lépett fel Sütő: Egy lócsiszár virágvasárnapja című drámában, Mann szerepében.

Nem sokáig élvezte a nyugdíjat. 1993 nyarán tüdőrákot állapított meg az orvosi szakvizsgálat. A művész előrehaladott életkorára való tekintettel az orvos két-három éves lefutási időt jósolt. A lelet megviselte az idős művészt, de néhány hónap után össze tudta szedni magát. 1994 telére azonban visszafordíthatatlanokká váltak az élettani folyamatok. Nagy önfegyelmel viselte az utolsó hetek kegyetlen szenvedéseit, maradék erejét összeszedve próbálta meg felesége számára elviselhetővé tenni azokat a napokat. 1995. január 29-én hunyt el. Szatmárnémetiben a staus quo ante zsidó temetőben alussza örök álmát.

Az 1995. esztendő gyászév volt a szatmárnémeti színjátszás történetében. Ha beszámítjuk az időközben Szatmárnémetiből Temesvárra szerződött Cseresnyés Gyula elvesztését is (augusztus 21.), négyen hunytak el ebben az évben az anyatársulattól. Íme az 1995. esztendő szatmárnémeti színész halottai: január 29. Nádai István, szeptember 15. Török István, november 14. Tarnói Emília.

Bírálatok

Dolgozó Nép 1955. szeptember. Suba Dániel: A főnök előléptetése – a nagybányai Állami Színház bemutatója: „Nádai István nagyszerű példányát alakította a gátak nyitva felejtett zsilipjein fondorlatosan átbúvó, sima modorú, volt malomtulajdonos, főkönyvelő, korrupt elemének, aki tisztacsengésű jelszavainkat kényes helyzeteinek és bürokratizmusának mentésére használja fel.”

Utunk, 1956. május. Barabási Erzsébet: „Lope de Vega Dacból terem a szerelem – a nagybányai Állami Színház Magyar tagozatának bemutatója: „A műkedvelőből nemrég hivatásossá lett Nádai István tartózkodott minden túlzástól és éppen ezzel tudta igazán neveltség tárgyává tenni a figuráját. Ezzel lett az eszmei mondanivaló hű hordozójává.”

Dolgozó Nép, 1956. október 27. Antal Péter: Barta Lajos: Szerelem – a szatmári színtársulat évadnyitó előadása: „Nádai István kitűnően ábrázolja a nyugalmazott kataszteri mérnöknek – a megfáradt embernek – a társadalmi, anyagi, főleg szülői gondok elől az öregkor derűjébe és felelőtlenségébe menekülését.”

Dolgozó Nép, 1957. július 20. „Nevetni nem vétek – vidám előadás a nyári színpadon. Az est fénypontja Köllő Béla és Nádai István szereplése volt. A vidámságnak, a kifogyhatatlan szellemességű tréfálkozásnak igazi éltetői voltak. Ezen az estén nagyon komolyan bizonyították, hogy komikus szerepkörben igazán otthon vannak.”

* *1958. szeptember, Kacsir Mária:* A vidám játék komoly mesterei – Kerge Birka a szatmári színpadon: „Nádai István főmérnöke kifogástalan szájtáti alak volt. Régi vágású, kényelmes és pozícióra leső kicsi, ügyefogyott és gyámoltalan értelmiségi. A forró siker és ünneplés, amelyben a szatmári színháznak bukaresti vendégjátéka alkalmával része volt, nem egyetlen jól felépített előadás jutalma. Az együttes immár ötesztendő, merész és kitaró lendülettel elért érett, realista színművészete aratott megérdemelt sikert a fesztiválon.”

* *1958. október. Kovács János:* Anna Frank naplója – a szatmári Állami Magyar Színház előadása a fesztiválon: „Nádai István Ottó Frankja híven adta vissza ennek a felvilágosult, liberális polgárnak a külső megnyilvánulásait, mindazt, ami magatartásában, megkülönbözteti sorstársaitól.”

Utunk 1958. Szilágyi András: Ismerőseim Frankék: „Külön kell szólnom Ottó Frank alakítójáról, Nádai Istvánról. Különös véletlen, de ezt az embert is ismerem, még abból az időből, amikor kereskedelmi alkalmazott volt, vagy kistisztviselő valahol vidéken. Régi újságot olvasók talán még emlékeznek Nemes Ferenc újságíróra, aki bökverseket és riportokat s egy humoros regényt is írt a Brassói lapokban és a Keleti Újságban. Nahát – Nádai István színész ennek a Nemes Ferencnek az öccse. Nem tanult színész, az életből tanult. A véletlen gondolta ki, hogy ez a Nemes Feri a koncentrációs tábor létszámenlőző sorakozóján épp mellém került. Én látta őt árkat ásni súlyos gége- és tüdőtébécével, amit a nyomorúságban kapott. A hangja elveszett, a beszéde már inkább hörgés volt, mint tagolt beszéd. Mikor pusztult el Feri nem tudom. Ne vegye tőlem zokon senki, ha most Anna Frank naplójának nézése és Nádai István alakítása közben, én az Ottó Frank alakját állandóan összetévesztettem Nemes Feri alakjával. Lelkemben összekeveredett a játék az étellel, a tragédia a történelemmel, a tegnap a mával. De túl ezen a szubjektív momentumon meg kell

állapítanom, hogy Nádai István jó Ottó Frankot elevenített meg. Jól játszottál Nádai Pista! A boldogult bátyád lelkéből is sokat belevittél. Neki is tetszettél volna!”

* 1959. *Rappaport Ottó*: Dollárpapa: „Az egyéniség hiánya a legjobb színész alakításokra is kihat. A kitűnő Nádai István, aki hallatlan szorgalommal és kitartással, nem kevésbé a szatmári együttes bátorító segítségével figyelemreméltó színész egyéniséggé érett, az első felvonásban felnagyított karikatúrát, a másodikban és harmadikban elmélyített, sokszínű és élethű portrét festett.”

Dolgozó Nő, 1963. október 20. Gyöngyösi Gábor: Aurel Baranga Ádám és Éva: „Különösen és elsősorban a színész szerepét játszó Nádai István érezte magát otthon a darabban. Szellemes, nagyon változatos játéka nem hiába ragadtatta nyíltszíni tapsra a közönséget. A nagy tragikus szerepekről álmódó, s ezért boldogtalan vígjátéki színész jellemkomikumát Nádai István ihletett érzelmegzaltsággal, magas fokú színészi intellektussal elevenítette meg, mindvégig kézben tartva az előadás hangulati irányítását, úgy, hogy szerepének a darabban kijelölt helyét is meg tudta tartani. Nem nyomta el a többi, esetleg kevesebb lehetőséggel bíró szerep kibontakozását.”

Szatmári Hírlap, 1969. december, Gúzs Imre: Andre Michel: Nemcsak a húszéveseké a világ: „A legsikerültebb alakításnak Nádai István kétbalkezes felügyelőjét éreztem. Erre az alakításra szokták mondani az értők, hogy remekül csinálta.”

Utunk 47/1972. nov. 24. Kántor Lajos: Lábtörő kulcs nélkül? „Visszataszító Nádai a kis szélhámós vonásait megmutató ügyvédje.”

* 1972. *XII.* Szekernyés János: Szatmári színpadon a Lábtörő: „Nádai István a műveltet játszó korlátozott ügyvédecské figurájában lehelt megszög életet.”

A Hét 1975. XI. 3. Huszár Sándor: Nyílt levél (K. B. Rút kiskacsa tévéfelvételének kritikája): „Tulajdonképpen nyílt levelet kellene intézнем Nádai István szállodaigazgató úrhoz (akit a tévéműsorban nem írtak a főbb szereplők közé) abban a tárgyban, hogy Ő milyen remek komédiás, és azt is közölnöm kellene vele, hogy legszívesebben megropogtatnám a csontjait egy baráti öleléssel. És ugyanezt el kellene mondanom a lányoknak: Nyiredi Pirinek, Tarnói Eminek és Nagy Izának. Ez utóbbi esetben a csontropogtatást ki is hagyhatnám.”

Szatmári Hírlap 1976. II. 2. Krilek Sándor: Jól szórakoztunk – szilveszteri kabaré tótágas: „Különösen tetszett az örök fiatal Nádai István.”

A Hét 1978. december 8. Marosi Ildikó: Molnár is: „Mennyi jó fiatal és érett színészünk van Szatmáron! s közülük is kiemelkedő a gróf Schottenburgot kiválóan karikírozó Nádai István. (Molnár: Egy, kettő, három)”

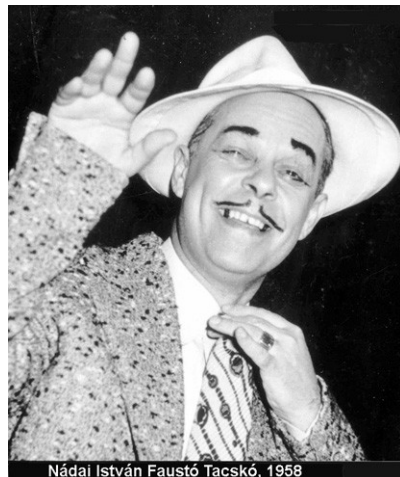
Utunk 1985. december 20. Kereskényi Sándor: A satíra riasztó komolysága – Jean Valjan: Áldozati nemzedék: „Nádai István rövid szerepében egy jeles színész teljes kelléktárát megcsillogtatta.”

Szerepeiből:

Nádai István harminchat éven át szolgált, mint Thália papja. 110 színpadi alaknak bújt a bőrébe. Ezen kívül számtalan alkalmi fellépésen, irodalmi összeállításon, vidám szilveszteri műsorban örvendeztette meg az ezerfejjű Caesart. Utoljára 1990. június 18. egy hétfői napon lépett fel Sütő: Egy lócsiszár virágvasárnapja című drámában, Mann szerepében. Akkor 80 esztendő volt, amit senki nem feltételezett, senki el nem hitt róla. Mint ahogy azt sem feltételezte sem ő sem a közönség, hogy ez lesz az utolsó találkozásuk.

Íme egy gazdagabb csokor Nádai István szerepeiből: Basnyak (Arbuzov: Tánya, 1954.), Santa Cruz (Hugo: Ruy Blas, 1955.), Báltánui (Naum: A főnök előléptetése, 1955.), Szalay (Barta: Szerelem, 1956.), Tóbiás (Földes: Hétköznapiak, 1956.), Don Juan (de Vega: Dacból terem a szerelem, 1956.), Cégvezető (Karinthy-Majoros: A nagy ékszerész, 1956.), Riporter (Dreisler: Amerikai tragédia, 1957.), János barát (Shakespeare: Rómeó és Júlia, 1957.), Rómeó (Mirodán: Újságírók, 1957.), A báró (Heltai: Tündérlaki lányok, 1957.), Bogoiu (Sebastian: Vakációsi, 1957.), Orvos (Gehry: Hatodik emelet, 1958.), Fausto (Niccodemi: Tacskó, 1958.), Cristescu (Baranga: Kerge birka, 1958.), Otto Frank (Anna Frank naplója, 1958.), Színészkirály (Shakespeare: Hamlet, 1959.), Hoffmann (Gábor: Dollárpapa, 1959.), Corvino (Ben Jonson: Volpone, 1959.), Csernov (Rozov: Szállnak a darvak, 1960.), Pickering (Shaw: Pygmalion, 1960), Részeg (Arbuzov: Irkutszki történet, 1960.), Tache (Baranga: Szicíliai védelem, 1961.), Az érsek (Anouilh (Pacsirta, 1961.), Zigu (Voitin: Emberek, akik hallgatnak, 1961.), Toni (Goldoni A chioggiai csetepaté, 1962), Kuznics (Tolsztoj – Piscator: Háború és béke, 1962), Gigea (Cosașu: Kissé romantikus, 1962.), Pincér, 1962.) (Nagy: Nézd meg az anyját, 1962), Vandecker (Szimonov: A negyedik, 1962.), Karl (Hansverry: A napfény nem eladó, 1963.), Joel (Mirodán: A hírhedt 702-es, 1963.) A színész (Baranga: Ádám és Éva, 1963.), Branescu (Sebastian: Lapzárta előtt, 1963), Orvos (Gorkij: Kispolgárok,

1964), Peacock (Brecht: Koldusopera, 1964), Schultz (Földes: Baleset az új utcában, 1964), Orvos (Filippo: De pretore Vincenzo, 1964), Baptista (Shakespeare: A makrancos hölgy, 1964.), Iliescu (Everac: A láthatatlan staféta, 1964.), Sostrata (Machivelli: Mandragóra, 1965), Főúr (Bródy: A tanítóné, 1965), A pincér (Shaw: Sosem lehet tudni, 1965.), Sadi (Drzici: Dundo Maroje 1966.), Korsós Simon (Csávossy: A fül, 1967.), Pantalone (Goldoni: A furfangos özvegy, 1967.), Tenorio (Frisch Max: Don Juan, 1967.), Manolescu (Baranga: Barátom a miniszter, 1967.), Érsek (Anouilh: Becket, 1968.), Iksz Mihály (Méhes: 33 elveszett levél, 1968), Bölönyi színigazgató (Nagy-Dobos-Szenes: Isten veled édes Piroskám, 1968.), Mereia (Camus: Caligula, 1969), Niculescu (Lovinescu: Megkésztet tavasz, 1969.), Migrén (Andre-Szenes-Fényes: Lulu, 1969.), Csorbadzsi (Jókai: Az aranyember, 1970.), Tarakanov (Rozov: Véndiákok, 1970.), Cokane (Shaw: Szerelmi házasság, 1971.), Popescu (Rebreanu: Angyal és boríték, 1971.), Dr. Medve (Mikszáth: Különös házasság, 1972.), Valentin (Stoienescu: Az utolsó vagány halála, 1972.), Ügyvéd (Băieșu: A lábtörő, 1972.), Fridolin (Schönthal-Kellér: A szabin nők elrablása, 1973.), Szedecsi (Illés: Aki szeretni gyáva, 1973.), Kocsmáros (Kruczkowski: A kormányzó halála, 1973), Lajos bácsi (Móricz: Nem élhetek muzsikaszó nélkül, 1973.), Igazgató (Karácsony-Kisfalussy: Rút kiskacsa, 1974, 1976), Apa (Miller: Bűnbeesés után, 1975.), Avramescu (Munteanu: Az aranydukát, 1976.), Pósalaky (Móricz: Légy jó mindhalálig, 1977), Talvera (Hacht-Charles: A nap szenzációja, 1977.), Polgármester (Hecht Ben- Charles: A nap szenzációja, 1977.), Vasile (Herz-Kisfalussy: Jó reggelt szerelem, 1977.), Gróf Dudois (Molnár: Egy, kettő, három, 1977.), Strunga (Everac: Vesekp, 1978.), Ügyvéd (Baranga: Egy asszony élete, 1979.), Varnyú (Móricz Zsigmond: Sári bíró, 1979), Ottavio (Scarpetta: Rongy és címer, 1979), Bölcsike (Marton-Gyöngyösi: Taligás király, 1980.), Lelkész (Yliruusi: Börtönkarrier, 1980.), Szókratész (Deák: Az estély, 1982.), A doktor (Gárdonyi: Ida regénye, 1983.), Mirkó király (Benedek: Több sincs királyfi, 1983.), Lukács barát (Kós: Budai Nagy Antal, letiltott előadás), Főpincér (Fejes-Presser: Jó estét nyár, jó estét szerelem, 1984.), Mache (Valjean: Áldozati nemzedék, 1985.), Bouz (Otsenasek: Rómeó és Júlia november végén, 1986.), Isidore (Pinero: A Posket család titka, 1987), Mann (Sütő: Egy lócsiszár virágvasárnapja, 1990.).

A művész neve tovább él, Nádai István emléklakett és bérlet

Özvegye Nádainé Nagy Márta, megalapította a Nádai István emléklakettet, amelyet a színházi évad legjobb szatmárnémeti epizodistájának ítél oda a díj kuratóriuma, a Szent-Györgyi Albert Társaság. A Nádai Istvánt ábrázoló bronzplakettből – a megrendelő kérésének megfelelően - tíz darabot készített Lakatos Pál szatmárnémeti születésű szobrászművész készítette. Kilenc plakett kiosztására került sor, a fennmaradt kettőből egyet Nádai István sírkövére építettek be 2005 májusában, a másik családi körben maradt.

Először 1997-ben Vándor Andrásnak, 1998-ban András Gyulának (Kurácsi mama előadásán nyújtott epizódalakításáért, átadás 1998. november 25-én, a Szentivánéji állom előadása előtt Kulcsár Edit laudációja után Csirák Csaba adta át a művésznek a díjat.), 1999-ben Gál Ágnesnek (Köszívű ember fiaiban Aranka alakjának megformálásáért), 2000-ben Kovács Évának (A doktor úr című bohózatban a Marosiné), 2001-ben Rappert Gábornak, 2002- ban Sebestyén Abának (Molnár Ferenc: dr. Fáber alakjának emlékezetes megformálásáért, Moliere: Scapin furfangjai, Az idő), 2003- ban Márkó Eszternek (Egressy Zoltán:

Portugál című darabjában Az asszony szerepében nyújtott alakításáért), 2004-ben Lőrincz Ágnesnek (Shakespeare IV. Henrikje alapján készült Falstaff című színdarabban, Lady Percy és Sürge Asszony színpadi megformálásáért ítélték), 2005-ben Tóth-Páll Miklósnak (Márai-Árkosy: A szegények iskolája: Rosenberg Koppány) ítélte oda a díjat a Harag György Társulatban nyújtott legjobb epizód alakításáért.

A 2005/2006. színi évadtól a Harag György Társulat Nádai Istvánról elnevezett színházi bérletet indított útjára, ezzel is jelezve a kollegák szeretetét a jeles előd előtt.

Források

Csirák Csaba: Szatmári zsidó emlékek, Otthonom Szatmár megye 12/ 2001

Csirák Csaba: A szatmárnémeti színjátszás otthonai, Otthonom Szatmár megye
18. Szatmárnémeti 2003.

Csirák Csaba: 50 év krónikája, Otthonom Szatmár megye 19, Szatmárnémeti 2003.

Napilapok és folyóiratok: Utunk, A Hét, Új élet, Szatmári hírlap, Dolgozó Nő, Dolgozó
Nép és más lapokból származó újságcikkek.

Özv. Nádai Istvánné Nagy Márta és Tóth-Páll Miklós színművész visszaemlékezései.

Szatmárnémeti
2005. szeptember 24.

Csirák Csaba